

ביאורים

כפי שלמדנו לגבי המידות הקודמות שיש בהן שורש טוב, כך גם לגבי הקנאה. אדם רוצה להשתפר ולהיות טוב יותר, ולכן הוא 'נעזר' בחברה. כשהוא רואה משהו טוב אצל הזולת הוא מקנא בו ורוצה להיות כמוהו. ובאמת, יש מקום לקנאה, כמו שאנו מוצאים בדברי חז"ל ש"קנאת סופרים תרבה חכמה" [בבא בתרא דף כ"א ע"א], אבל לא בכל תחום וגם לא במידה מופרזת. הקנאי הוא טיפש. כך פותח הרמח"ל את דבריו על הקנאה. הוא טיפש כי הוא לא מרוויח דבר מקנאתו, וגם לא מפסיד את חברו. אין לו תועלת אישית. בדיוק להפך, הוא פוגע בעצמו. הוא תמיד חושב על כמה שהדשא של השכן ירוק יותר בעוד שהמצב בגינה שלו גרוע, ולכן לא יצליח למצוא את הדרך הנכונה לתיקון המצב. הוא לא חושב איך לפתור את בעיית הדשא שלו, אם בכלל קיימת בעיה כזו. הוא חושב רק כמה השכן שלו מצליח יותר ממנו. מחשבה כזו אינה בריאה, כי היא לא מניבה פתרון לבעיית הדשא, אלא רק מביעה התמרמרות. הלב שלו נרקב מרוב קנאה, ולכן גם מצבו הבריאותי עלול להתערער. זו סיבה אחת לכך שהקנאי הוא טיפש. הרמח"ל נותן טעם נוסף לטיפשותו של הקנאי. קנאי חושב שההצלחה של חברו פוגעת בו. הוא מודד את עצמו לעומת השכן שלו, ואת החנות שלידו לעומת החנות שלו. הוא חושב בטעות שההצלחה של חברו פוגעת בו, כשבמצב אין זה כך. הקב"ה קוצב לכל אחד את מה שמגיע לו. אם הקנאי רק פסיק להסתכל בקנאה על הסביבה וישתדל להשתפר ולהצליח בתוך עסקיו, אז יוכל, בעזרת ה', להצליח כפי המידה שניתנה לו משמים.

הרחבות

• הקנאה - הרס החיים

יִרְקַב עֲצָמוֹת קְנָאָה. רבנו בחיי מסביר את כוונת הפסוק שהביא רמח"ל "חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה" [משלי יד, ל]: "מנהג שלמה עליו השלום בכל ספר משלי לגנות המדות המגוננות ולשבח המדות החמודות, וברוב הפסוקים שבו יזכיר המדות זו לעומת זו בדבר והפכו, וענין "לב מרפא" לב של רפואה והוא מי שיש לו לב טוב שאין בלבו קנאה על שום אדם כי כאשר יקנא האדם במי שהשיג עושר ונכסים יוסיף דאגה על דאגה עד שהשיג כמוהו, ואם השיג יגיע מזה לאהבת הכבוד ובקשת מיני הממשלה בקניני העולם הזה, ומאהבת הכבוד יגיע אל השררה ומן השררה יגיע לעבוד עבודה זרה. ואם לא השיג יהיו כל ימיו מכאובים וחיי צער יחיה... אבל מי שלבו תמים והוא שקראוהו חכמים לב טוב שאין בלבו קנאה על חבריו... יאמר כי הכל תלוי בלב, וכן שלמה קראו בכאן "לב מרפא" כי הוא רפואה ורטיה לכל איבריו יצל מכל הנזקים הללו ויחיה חיי שלווה... ואמר "רקב עצמות" שהוא חולי שאין לו רפואה ואין לו תקנה... כן מדת הקנאה חולי שאין לו רפואה" [כד הקמח, קנאה].

• סיבת הקנאה והדרך להתגבר עליה

וְאִין אֶחָד מִתְקַנָּא בְּחֵבְרוֹ כְּלָל. הרב קוק מבאר שיצר הקנאה נובע מפגם בהבנה של הקשר של כל אדם יחיד לכלל ישראל: "יסוד הקנאה באה מהכרת האדם את עצמו בתור פרטי, לא בתור אבר מאברי הכלל. כי בהכירו עצמו בתור אבר מאברי הכלל מיד ישיכיל כי בטוב וביתרון שיראו עיניו בזולתו, גם לו [יהיו] ממנו תוצאות טובות, כפי אשר יאותה (ראוי) לחלק מן הכלל להיות נהנה מהטוב הכללי" [עין איה, שבת א, כ].

הקנאה, גם היא אינה אלא חסרון ידיעה וסקליות, כי אין המקנא מרויח כלום לעצמו, וגם לא מפסיד למי שהוא מתקנא בו, אינו אלא מפסיד לעצמו, וכמאמר הפתוב שזכרתי (איוב ה, ב), "ופתה תמיית קנאה". ואמנם יש מי שסכלותו רבה כל כך, עד שאם יראה לחברו איזה טובה יתעשש בעצמו ויזדאג ויצטער, עד שאפלו הטובות שבידו לא ינהוה מצער מה שהוא רואה ביד חברו. והוא מה שאמר עליו החכם (משלי יד, ל), "ורקב עצמות קנאה". אמנם יש אחרים שאינם מצטערים וכואבים כל כך, אף על פי כן ירגישו בעצמם איזה צער, ולפחות יתקור רוחם בראותם אֶחָד עוֹלָה אִיזָה מַעֲלָה יִתְרָה, אִם לֹא יִהְיֶה מְאוּהָבִיו הַיִּתְרוֹ דְּבָקִים לוֹ, כֹּל-שֶׁכֶן אִם מְאוּתָם אֲשֶׁר אֵין לוֹ אֲהַבָּה רַבָּה עִמּוֹ הוּא, כֹּל-שֶׁכֶן אִם יִהְיֶה גֵר מֵאַרְץ אֲחֵרָת. וְתִרְאֶה שֶׁבְּפִיהֶם אֲפֹשֶׁר שִׂיאִמְרוּ דְּבָרִים כְּשִׂמְחִים, אוּ מוֹדִים עַל טוֹבָתוֹ, אִף לְבָם רַפָּה בְּקִרְבָּם, וְהוּא דְּבַר יֶאֱרַע עַל הָרֵב בְּרַב בְּנֵי הָאָדָם, כִּי אִף עַל פִּי שְׂלָא יִהְיֶה בְּעַלֵּי קְנָאָה מִמֶּשׁ, אֲמַנְם לֹא נִקּוּ מִמְּנָה לְגַמְרֵי. כֹּל-שֶׁכֶן אִם בְּעַל אֲמֹנוֹתוֹ מְצַלִּיחַ בָּהּ שֶׁכֶּבֶד כָּל אֲמֹן סִנֵּי לְחֵבְרֵיהָ^ו (בראשית רבה יט, ד) וְכֹל-שֶׁכֶן אִם מְצַלִּיחַ בָּהּ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ.

וְאֲמַנְם לוֹ יִדְעוּ וְלוֹ יִבִּינוּ כִּי אֵין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמוֹכֵן לְחֵבְרוֹ אֲפֵלוּ כְּמֵלֵא נִימָא^ו (יומא לח ע"ב), וְהַכֹּל כְּאֲשֶׁר לְכָל מַה' הוּא, כְּפִי עֲצָתוֹ הַנִּפְלְאָה וְחֻכְמָתוֹ הַבְּלָתִי נֹדַעַת, הִנֵּה לֹא הִיָּה לָהֶם טַעַם לְהִצְטַעַר בְּטוֹבַת רַעִיָּהֶם כְּלָל. וְהוּא מַה שִׁיעֵד לָנוּ הַנִּבְיָא עַל הַזְּמַן הַעֲתִיד, שֶׁלְמַעַן תִּהְיֶה טוֹבַת יִשְׂרָאֵל שְׁלָמָה, יִקְדִּים הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהַסִּיר מִלְּבַבְנוּ הַמִּדָּה הַמְּגַנָּה הַזֹּאת, וְאִז לֹא יִהְיֶה צַעַר לְאֶחָד בְּטוֹבַת הָאֲחֵר, וְגַם לֹא יִצְטַרֵף הַמְּצַלִּיחַ לְהַסְתִּיר עֲצָמוֹ וּדְבָרָיו מִפְּנֵי הַקְּנָאָה, וְהוּא מַה שֶׁכָּתוּב (ישעיה יא, ג), "וְסִרְהָ קְנָאָת אֲפֹרִים וְצִרְרֵי יְהוּדָה יִכְרְתוּ אֲפֹרִים לֹא יִקְנָא אֶת יְהוּדָה" וגו', הוּא הַשְּׁלוֹם וְהַשְּׁלוֹה אֲשֶׁר לְמֵלֶאכֵי הַשָּׂרָת, אֲשֶׁר כָּלֵם שְׂמֻחִים בְּעַבְדוֹתָם - אִישׁ אִישׁ עַל מְקוֹמוֹ, וְאֵין אֶחָד מִתְקַנָּא בְּחֵבְרוֹ כְּלָל, כִּי כָּלֵם יוֹדְעִים הָאָמַת לְאָמַתוֹ, וְעַלְזִים עַל הַטּוֹב אֲשֶׁר בְּיָדָם וְשְׂמֻחִים בְּחֻלְקָם.

וְתִרְאֶה, כִּי אַחוֹת הַקְּנָאָה הִיא הַחֲמִידָה וְהַתְּאָוָה, הֵלֵא הִיא הַמְּיַגַּעַת לֵב הָאָדָם עַד יוֹם מוֹתוֹ, וְכִמְאֲמָרָם זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה (קהלת רבה א, ג), "אֵין אָדָם מֵת וְחָצִי תִאָּוָתוֹ בְּיָדוֹ". וְאֲמַנְם עַקֵר הַתְּאָוָה פּוֹנָה לְשִׁנֵּי רֵאשִׁים, הָאֶחָד הוּא הַמְּמוֹן, וְהַשֵּׁנִי הוּא הַכְּבוֹד, שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד רַעִים מְאֹד וְגוֹרְמִים לְאָדָם רַעוֹת רְבוֹת:

הִנֵּה חֲמִידַת הַמְּמוֹן הִיא הָאוֹסְרַת אוֹתוֹ בְּמֵאָסֵר הָעוֹלָם, וְנוֹתְנַת עֲבוֹתוֹת^ו הַעֲמֵל וְהַעֲסָק עַל זְרוּעוֹתָיו, כְּעֵנִין הַפְּתוּב (קהלת ה, ט), "אֲהַב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף", הִיא הַמְּסִירָה אוֹתוֹ מִן הַעֲבוֹדָה, כִּי הִנֵּה כְּמֵה תְּפִלוֹת נֶאֱבָדוֹת וְכְמֵה מִצְוֹת נִשְׁכָּחוֹת מִפְּנֵי רֵב הַעֲסָק וְיַגִּיעַת הַמּוֹן הַסְּחוּרָה, כֹּל-שֶׁכֶן תְּלַמּוּד תּוֹרָה, וְכִבֵּר אֲמָרוֹ זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה (עירובין נה ע"א), "לֹא מַעֲבָר לִים הַיָּא" (דברים ל, ג) - "בְּאוֹתָם שֶׁהוֹלְכִים מַעֲבָר לִים בְּסוּחֹרָה", וְכֵן שְׁנִינּוּ (אבות ב, ה), "לֹא כָּל הַמְּרַבֵּה בְּסוּחֹרָה מְחַקִּים", הִיא הַמּוֹסְרַת אוֹתוֹ לְסַפְנוֹת רְבוֹת וּמְתַשֶּׁת אֶת כַּחוֹ בְּרַב הַדְּאָגָה, אֲפֵלוּ אַחֲרֵי הַשִּׁיגוֹ הַרְבֵּה, וְכֵן שְׁנִינּוּ (שם, ז), "מְרַבֵּה נְכָסִים מְרַבֵּה דְאָגָה", הִיא הַמַּעֲבָרַת פְּעֻמִּים רְבוֹת עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְאֲפֵלוּ עַל חֻקוֹת הַשְּׁכָל הַטְּבַעִים^ו.

רעת מידת
החמדה (לממון)
ולכבוד

יתעשש - ייחלש. **סני לחבריה** - שונא לחברו שבאותו מקצוע. **נימא** - שעה, כלומר אפילו מעט. **עבותות** - חבלים, עול הפרנסה. **חקות השכל הטבעיים** - מצוות שכליות שהשכל מחייבן.